

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИВАТНИХ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Бондаренко О.С.

*д.ю.н., доцент, завідувачка кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Хлус М. Г.

*студентка III курсу ННІП права
Сумського державного університету*

Питання реформування пенітенціарної системи є вкрай актуальною темою сьогодні для кожної держави і Україна не є винятком. І це цілком логічно, оскільки пенітенціарна система настільки застаріла, що не тільки не відповідає міжнародним стандартам, а навіть нормам національного законодавства.

Так, протягом останніх чотирьох років вже законсервовано 27 установ виконання покарань та заплановано законсервувати ще щонайменше 8 установ. Дані дії мають на меті дозволити оптимізувати видатки на тюремну систему, на побудову нових сучасних слідчих ізоляторів і дозволять впровадити кращі умови тримання [1]. На жаль, але ця реформа та зміни, як показує практика, поки не принесли кардинальних змін.

Не зважаючи на позитивну тенденцію до скорочення кількості в'язнів та збільшення видатків на їх утримання, однак випадки жорстокого поводження, катування і залякування все одно спостерігаються у місцях позбавлення волі в Україні. Тому все частіше вищими посадовими особами поширюються пропозиції запровадження приватних в'язниць в Україні, спираючись на міжнародний досвід.

Як зазначає І.С. Яковець причинами «роздержавлення» в'язниць є:

- 1) відсутність необхідного обсягу коштів на фінансування діяльності системи виконання покарань, обмеженість наявних ресурсів (на тлі зростання числа ув'язнених, застарілості обладнання та будівель місць позбавлення волі, численних випадків порушень прав ув'язнених та критики системи виконання покарань тощо);
- 2) низький моральний дух серед персоналу пенітенціарних установ;
- 3) недосконала корекційна служба, що виконувала свою діяльність лише фрагментарно, в тому числі й через викривлені форми відносин з органами керівництва та покладання невластивих обов'язків (мінімальне співробітництво, нерозуміння та протиставлення інтересів служби й засуджених призвело до того, що корекційний сервіс працює у режимі постійної кризи);
- 4) лише формальні та символічні зусилля для забезпечення реабілітації засуджених, підміна реальних дій паперовими звітами та імітацією діяльності тощо;

- 5) мінімальне та формальне навчання персоналу установ, підміна реального здобуття чи оновлення практичних навичок створенням активної діяльності на цих напрямках;
- 6) значна скупченість ув'язнених у непридатних для їх розміщення приміщеннях;
- 7) неможливість запобігти випадкам зґвалтування, побиття та іншим формам катування ув'язнених;
- 8) недостатній доступ до правосуддя у в'язницях через недосконалі процедури, бездіяльність персоналу, штучні затримки у відправленні кореспонденції, залякування ув'язнених;
- 9) застосування ув'язнення до осіб, які можуть перебувати й на волі;
- 10) проблеми з класифікацією ув'язнених;
- 11) нерівність, неефективність та відсутність об'єктивності у системі умовно-дострокового звільнення, зловживання персоналу в цих питаннях;
- 12) недостатність підтримки для персоналу та членів їх родин, особливо тих, хто потрапляє у стресові ситуації через виконання покладених функцій;
- 13) майже повна відсутність необхідного потенціалу у наукових дослідженнях;
- 14) повна відсутність згоди та розуміння того, що система є або має бути гуманною та намагатися забезпечити повернення особи в суспільство [2, с. 17-18].

Що ж до способів залучення приватного капіталу до пенітенціарної системи, то в міжнародній спільноті закріпилося декілька моделей. Перша передбачає, що інвестори надають різні реабілітаційні та навчальні програми, зокрема, із залучення засуджених до праці, формуючи необхідні навички життя для нормального існування після відбуття покарання, послуги у сфері харчування, освіти, медицини. Дана практика набула поширення в XIX столітті в Сполучених Штатах Америки. У 1868 році компанії William A. Fort of the Georgia й Alabama Railroad отримали перших ув'язнених осіб строком на один рік за 2500 \$. При цьому на них покладался обов'язок утримувати цих осіб, забезпечуючи їм належні умови існування та задовольняючи побутові потреби, такі як одяг, харчування тощо [3, с. 186]. Позитивний результат цієї кампанії став підґрунтям для популяризації та збільшення кількості приватних в'язниць не тільки в США, а в інших країнах.

За другої моделі компанії частково фінансують та займаються будівництвом в'язниць. Саме за цією формою у Великій Британії залучаються інвестори для утримання установ виконання покарань. За контрактом компанії зобов'язуються проєктувати, будувати, фінансувати та управляти пенітенціарними установами протягом 25 років.

Після спливу строку ці установи переходять у державну власність, натомість влада зобов'язується виплачувати інвесторам кошти за утримання кожного в'язня. При цьому кожній країні слід звернути увагу на недоліки, оскільки даний підхід є досить ресурсозатратний. Рівень корупції в країні також має вирішальний вплив при досягненні цілей цієї моделі, адже мають місце відмивання державних коштів та різні корупційні схеми.

І остання модель передбачає повний перехід управління в'язницею приватній особі. Цей підхід викликає багато дискусій та протиріч, оскільки з одного боку є вигідним для держави, а з іншого є чимало випадків порушення в таких установах прав людини. Навчальні програми, якісна медицина, заходи реабілітації та ресоціалізації є дорогими, а компанії не готові витратити на них кошти, тому праця в'язнів нерідко перетворюється майже на безкоштовну робочу силу. Так, найбільша компанія в Америці CoreCivic, яка успішно працює понад 30 років, не є винятком. На своєму офіційному сайті компанія передбачає надання таких послуг як: лікування різних видів залежності; надання необхідних навичок для досягнення успіху після завершення строку ув'язнення; проходження навчальних програм диплом яких є еквівалентом атестату середньої школи; допомога в працевлаштуванні; надання житлових послуг для швидшої ресоціалізації колишніх в'язнів. Компанія передбачає, що всі роботи в ізоляційних центрах є добровільними і особам, які не беруть участі у програмах добровільної роботи, не відмовляють в послугах та будь-яких потребах [4].

Однак у 2016-2017 роках чимало ув'язнених скаржилися на умови тримання у в'язницях, які утримує компанія CoreCivic. Позивач Хілл Баріентос стверджує, що після отримання опіку на робочому місці йому не дозволили його покинути та звернутися за медичною допомогою. Ще як стверджує постраждалий, що примусова робота зіграла роль у смерті одного з ув'язнених, оскільки чоловіку, який захворів пневмонією, не дозволили її пропускати. Також троє чоловіків, які відбувають покарання та колишні затримані, подали федеральний позов проти компанії. Зміст позову передбачав, що їх змушували працювати лише за один долар під погрозою кримінального переслідування, одиночного ув'язнення або переведення до неякісних житлових приміщень. Адвокати позивачів стверджують, що CoreCivic позбавляє затриманих іммігрантів предметів першої необхідності, таких як їжа, зубна паста, туалетний папір, мило та інших засобів гігієни, а також контакту з близькими людьми. Усе це змушує в'язнів працювати, щоб придбати ці речі в магазині на території установи відбування покарання та не втратити контакт з найближчими людьми [5].

Що ж до перспективи запровадження приватних пенітенціарних установ в Україні, уряд підтримав створення платних камер у слідчих ізоляторах. 6 травня 2020 року Міністерство юстиції видало наказ Про затвердження Порядку проведення експериментального проєкту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України. Реалізація цього пілотного проєкту здійснюється у межах та за рахунок коштів, затверджених Міністерству юстиції України за бюджетною програмою [6]. В залежності від результату цього експерименту залежить подальше впровадження приватних капіталу до системи пенітенціарних установ в Україні.

Отже, з міжнародного досвіду стає очевидним, що впровадження приватних пенітенціарних установ є досить дискусійним. Адже з одного боку це повинно розвантажити державні установи відбуття покарання та покращити умови утримання засуджених, а з іншого приватні компанії мають можливості зловживати їх працею погрожуючи застосуванням будь-яких обмежень. Попри негативні моменти, в Україні запущено експериментальний проєкт платних камер у СІЗО. За умови ефективного впровадження платних камер у СІЗО буде вирішено проблема невідповідності установ виконання покарань міжнародним стандартам, зменшиться кількість позовів та рішень Європейського суду з прав людини щодо порушення прав засуджених та осіб, взятих під варту та покращиться імідж України на міжнародній арені.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <https://bit.ly/3xaRLbr> (дата звернення: 06.04.2022).
2. Яковець І.С. Приватні в'язниці: чергові граблі чи рятівне коло для України? Юридичний вісник України. №17/18. 2015. С. 17-18.
3. Завадська А.Т. Приватні пенітенціарні установи: доцільність впровадження в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. №2. 2018. С. 186-188
4. Статут діяльності компанії CoreCivic. URL: <https://bit.ly/3GGGr0i8> (дата звернення: 10.04.2022).
5. Позов: затриманих іммігрантів, яких змушують працювати за 1 долар на день. Спільне видання Capital & Main та International Business Times. 2018. URL: <https://bit.ly/3wSK3Bc> (дата звернення: 10.04.2022).
6. Про затвердження Порядку проведення експериментального проєкту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ